

נחלקו בירושלמי (מעשרות ה,ג) בטעם שגזרו על פשתן הגם שאינו מאכל אדם ולא בהמה; אם מגזרת איסור ספיחים או מפני שהורע שגדל בו יש בו קדושת שביעית, או משום קנס. ולקחת זרע שאינו נאכל כגון זרע לפת וצנון, מהחשוד – יש מתירים (ר"ש מעשרות ה,ח) ויש אוסרים (רמב"ם שמיטה ח, יג-יד).

ב. החשוד להיות מוכר תרומה (או מעשר. רמב"ם מעשר יב,טז) לשם חולין; רבי יהודה אוסר ליקח ממנו אפילו מים ומלח, משום קנס שקנסוהו. רבי שמעון אומר: אין אסור ליקח אלא דבר שיש בו זיקת תרומה, כגון קרבי דגים שמעריבים בהם שמן זית.

וכן סיפרו על טבח שהיה מוכר חלב-אסור בחזקת מותר, וקנסו רבא שלא ליקח ממנו אגוזים. והסבירו שהורה כרבי שמעון, ולפי שע"י אגוזים היה מערים, שהיה משחד את ילדי הטבחים באגוזים להביא לו חלב אסור [או שאר דברים. ע' טור פרישה וט"ז יו"ד קיט] – לכך קנסו באגוזים.

א. משמע מזה שהלכה כר' שמעון (הל' בכורות לרמב"ן; רא"ש פ"ה ה; רמב"ם מעשר יב,טז ובנו"כ; ליקוטי הלכות [ויש נוקטים גם בעלמא שהלכה כר"ש כנגד רבי יהודה, אבל אין כן דעת רוב הראשונים. ע' לעיל יא. עירובין מו: ובראשונים; שיטמ"ק ב"ק מד: ב"י וב"ח קיט וט"ז שם סק"ז).

ב. אין איסור ליקח ממנו אלא מכל שלפניו אבל אוצרות מותר, מפי שמתירא לערב תרומה באוצרו שמא יודע הדבר ויפסיד הכל (רמב"ם מעשר יב,טז).

ג. יש מי שכתב שאף בדיעבד, אם עברו וקנו מהחשוד אגוזים וכד' – אוסרים באכילה (עפ"י פרי תואר קיט סק"ד).

ד. משמע שגם לרבי שמעון שלא קנס במים ומלח, אבל באותם דברים שיש בהם זיקת תרומה, אסור לקנות אפילו בחשש רחוק ובאיסורין דרבנן שמצד הדין אין לחוש לאיסור באופן זה. אך מסתבר שזה דוקא בחשוד למכור ברמאות ולהכשיל בני אדם, אבל אם אינו חשוד להכשיל ולרמות, אעפ"י שאינו שומר תורה ואין לו נאמנות כלל לענין איסורים [וכגון מוכרים שכירים ברשתות מוזן גדולות כסופרמרקט] – אין כאן דין 'חשוד' אלא יש לדון לפי הכללים הרגילים בספקות – רוב ומיעוט, וספיקא דאורייתא ודרבנן (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד צו).

דף ל

מד. א. החשוד על דבר אחד – האם הוא חשוד לדברים אחרים אם לאו?

ב. הבא לקבל עליו דברי חברות חוץ מדבר אחד – האם מקבלים אותו? וכן בן לוי שבא לקבל דברי לוי, או כהן; המקבל ע"ע זהירות בנטילת-ידיים ולא בשאר טהרות, או להפך – האם מקבלים אותו?
ג. הבא לקבל דברי חברות – האם מקבלים אותו מיד או מלמדים אותו תחילה ורק אח"כ מקבלים?
ד. כיצד מקבלים דברי חברות? ומה דינם של בני ביתו של המקבל או של החבר?
ה. האם תלמיד חכם או זקן היושב בישיבה, צריך לקבל דברי חברות?

א. העולה מסוגיתנו שהחשוד על הקל – אינו חשוד על החמור, ואילו החשוד על החמור – חשוד לקל. כן סתמה משנתנו וכדעת רבי עקיבא; –

הלכך החשוד על השביעית – אינו חשוד על המעשר (– למכור מעשר שני בחזקת חולין. תוס'. ומרש"י משמע שפירש לענין איסור טבל), שיש במעשר חומר שנאכל לפניו מן החומה דוקא. ואולם במקומו של רבי יהודה, שביעית היתה חמורה על בני אדם, הלכך החשוד שם על השביעית – חשוד למעשר.

החשוד על המעשר – אינו חשוד על השביעית, ששביעית חמורה ממעשר בכך שאין לה פדיון. יש לדייק מלשון רש"י שהחשוד על המעשרות, יש לעשר פירותיו כודאי טבל, בברכה (ע' רעק"א).

החשוד על השביעית / המעשר – חשוד על הטהרות, שהם קלים יותר כי אכילת חולין בטהרה – מדרבנן. החשוד על הטהרות – לדברי רבי אילעי (בישוב סתירת הברייתא עם המשנה), אם ראינוהו נוהג בשמירת שביעית ומעשרות בצנעא – אינו חשוד עליהם, ואם לאו – חשוד עליהם. ולדברי רבי ינאי ברבי ישמעאל, אף אם לא ראינוהו נוהג כן אינו חשוד עליהם. אבל אם היה חשוד על שניהם בעבר וקבל דברי חברות, ועתה ראינוהו חשוד על הטהרות – נחשד גם על השביעית ועל המעשרות. לדעת רבי מאיר, אפילו החשוד על המעשר – חשוד על השביעית, שסובר החשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה. [לא אמר רבי מאיר אלא בשוהחוק אבל חשש בעלמא על דבר מסוים, אינו עושהו 'חשוד' לכל התורה. עפ"י גמרא להלן לו.].

א. הלכה כסתם משנה, כחכמים, וכרבי ינאי ברבי ישמעאל, שהחשוד לקל אינו חשוד לחמור. וכן אינו חשוד לכל התורה כולה אלא לדבר הקל ממנו. ואם נחשד בשניהם וקיבל חברות ושוב נחשד על הקל – חשוד לחמור (ערא"ש להלן ח מרבנו יונה. וע' גם ביו"ד קיט, ויד ובש"ך; ליקוטי הלכות). וי"א בדעת הרמב"ם שאין חילוק אם היה בעבר חשוד על שניהם אם לאו. [ואולם לענין עדות הלכה כאב"י (בסנהדרין כז, ע"ש) שעברין האוכל נבלות פסול לעדות שנאמר אל תשת רשע עד] (עפ"י תוס' ורא"ש להלן לו.).

ויש שכתבו שהלכה כרבי מאיר (עתוס' עירובין סט. ד"ה אי; או"ז סנהדרין פ"ג לד – עפ"י"מ דקיי"ל כאב"י במומר לאכול נבלות להכעיס שפסול לעדות ממון).

ב. לדעת רבי אילעי נראה שהחשוד על הקל נחשד לחמור אם לא ראינוהו מקפיד בצנעא עליו (צאן קדשים, כפשת הסוגיא). והחשוד לחמור חשוד על הקל אפילו ראינוהו נוהג בצנעא (הזו"א שביעית י, יא עפ"י סוגיתנו).

ג. כתבו פוסקים: לא אמרו שהחשוד על איסור אחד חשוד לקל ממנו אלא כששני האיסורים הם מאותו ענין, כגון באיסורים הנוגעים למאכלות (עב"י יו"ד סוס"י קיט וש"ך שם סק"ב עפ"י הרמב"ן והרשב"א. וכן פסק להלכה בשו"ת שבט הלוי ח"ב ב. וע' בדגול מרבבה יו"ד שם, וביוס"ד חולין ד: וע' אג"מ יו"ד ח"א א שלא אמר הש"ך אלא בחשוד שעבר רק פעם אחת, אבל מומר למין אחד אין להאמינו באיסור אחר. וצ"ע שבדברי הראשונים במקורם אין במשמע חילוק זה – ע' בשו"ת המיוחסות לרמב"ן קע ובשו"ת הרשב"א ח"א סד).

בדרכי משה (יו"ד שם) משמע שעיקר דין זה שגוי במחלוקת, האם החשוד על החמור חשוד על הקל.

ויש אומרים שאינו חשוד על הקל אלא בדבר שיש לו בו הנאה (עפ"י הפרישה שם, מובא בש"ך ובט"ז)

ד. כל שבעיני הבריות שבאותו מקום נחשב דבר מסוים לחמור, החשוד עליו – חשוד לקל (כ"כ הרא"ש (ח) והטור (יו"ד קיט). וכמבואר בגמרא לענין חשוד על השביעית במקומו של ר' יהודה). ואולם אם הדבר האחר חמור בעונשו, אעפ"י שבעיני הבריות הוא קל יותר, אין נחשד עליו, כי יתכן וכבוד שמים חביב עליו יותר (ש"ך בדעת הטור). ובחזון איש כתב שהחשוד לדבר מסוים שבעיני אנשים הוא חמור – חשוד לחמור באמת. והש"ך (יו"ד קיט סק"ב) נסתפק בדבר בדעת השו"ע, שמא בדברים השווים בחומרתם בעיני בני אדם, הולכים אחר הקל והחמור בעונש לפי האמת (וכ"כ הפר"ח).

ה. שני איסורים השוים בחומרתם, הן בעונש הן בעיני בני אדם – כתבו כמה ראשונים שהחשוד על אחד חשוד על איסור כמותו (עתוס' ורמב"ן ופירוש המשנה לרמב"ם כאן). ויש חולקים (עפ"י רבנו ירוחם טו, לב; לבוש ופרי תואר ק"ט. וע' מהריט"א).

ו. עם הארץ סתם; נחלקו הראשונים אם הוא חשוד על השביעית אם לאו (עתוס' כאן וכתובות כד. וסוכה לט ועוד). וכתב החזו"א (עמ' 322), לענין הלכה נראה שנוקטים לחומרא כדעת רש"י הרמב"ם והר"ש והתוס' כאן, וגם הרשב"א בחולין חוכך להחמיר. ובזמן הזה שאין לנו חברים שקיבלו דברי חברות, הרי אותם אנשים שאין בהם הפחיתויות הנזכרות בסוטה כב. [שמזלזים במצוות מסוימות, ע"ש] ונזהרים באיסור שביעית – נאמנים עליה.

זה הכלל: כל החשוד על הדבר – לא דנו ולא מעידו.

א. הן באיסורין דאורייתא הן בדרבנן, וכמפורש במשנה 'טהרות' שהן מדרבנן (עפ"י שו"ת הרא"ש יט, י).

ב. להלן (לה) נחלקו תנאים אודות נאמנות כהן בבכור של חברו. לדברי רבי מאיר הואיל וחשוד על הדבר בעצמו, אינו מעידו לאחרים. ורשב"ג ועוד חכמים חולקים (והלכה כמותם). וכיו"ב נחלקו בתוספתא דמאי (סוף ד') אודות נאמנות עם הארץ על מעשרות חברו. וכן נחלקו ראשונים בדבר להלכה בשאר איסורים, האם החשוד נאמן להעיד על של חברו, שאין אדם חוטא ולא לו (ע' שו"ת הרשב"א ח"א סד ועוד; יו"ד ק"ט, וקכ"ט), או רק בבכור נאמן [שכל האיסור משום קנס] או בסתם ע"ה, אבל לא החשוד על שאר איסורים (עראב"ד מעשר יב, יז). ויש מחלקים בין שנחשד לתאבון ובין שנחשד לעבור שלא לתאבון (שו"ת הר"ן כה). ויש מבחינים אם מעיד שראה בעצמו או מעיד סתם (ע"ש"י להלן לו).

ב. הבא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד – אין מקבלים אותו. וכן בן לוי או כהן המקבלים עליהם דברי לוויה / כהונה חוץ מד"א – אין מקבלים אותם. מקבלים לכנפים (רש"י: נטילת ידים לאכילת חולין או נגיעת תרומה) ואח"כ מקבלים לטהרות. ואם אמר איני מקבל אלא לכנפים – מקבלים אותו (לפי שאינו משייר דבר שלם, כי נט"י היא עיקר אכילת חולין בטהרה. רש"י). לטהרות ולא לכנפים – אף לטהרות לא קיבל.

ג. הבא לקבל דברי חברות – אם ראינוהו שנוהג בצנעא בתוך ביתו (לפירוש אחד ברש"י, שנהג שלשים יום בטהרה כבית הלל. ולבית שמאי, למשקין שלשים יום, ולכסות – להחזיק כסותו כחבר – י"ב חדש) – מקבלים אותו ואח"כ מלמדים אותו. ואם לאו – מלמדים אותו ואח"כ מקבלים אותו. רבי שמעון בן יוחאי אומר: בין כך ובין כך מקבלים אותו והוא למד כדרכו והולך. נקטו הפוסקים הלכה כתנא קמא.

ד. הבא לקבל דברי חברות – צריך לקבל בפני שלשה חברים. לדברי אבא שאול, אף לפני תלמיד-חכם. קיבל עליו ונהג בחבירות שלשים יום, ולבית שמאי שלשים למשקין ויב"ח לכסות – מכאן ואילך מחזיקים אותו כחבר ומשקיו ובגדיו טהורים (עפ"י רמב"ם משכב ומושב י, ב; ר"ג. וכן נראה בכונת רש"י בפירוש הראשון). מה מקבל – שלא יתן תרומה ומעשר לעם הארץ; שלא יעשה טהרות אצל ע"ה; שיאכל חולין

ב. בטהרה; שיעשר את שהוא אוכל ואת שהוא מוכר ואת שהוא לוקח (רש"י עפ"י תוספתא דמאי ב. וי"ג אחרת בתוספתא. וע"ע משנה דמאי פ"ב וירושלמי ובמפרשים).

בניו ובני ביתו – אינם צריכים קבלה בפני שלשה חברים (שמדריכם בדרך טהרה. וכן אשת חבר הריהו כחבר ע"ז לט.) ואינה צריכה לקבל על עצמה חברות. רמב"ם. רשב"ג אומר: צריכים.

א. הלכה כת"ק (רמב"ם). ואף רשב"ג מודה כשהיו הבנים קטנים בשעת קבלת אביהם וטפלים לו, וכל שכן כשנולדו כשהיה כבר חב – אינם צריכים קבלה (עפ"י ירושלמי דמאי ב, ג).

ב. בכלל 'בני ביתו' – תלמידיו (חזו"א שביעית י, ח).

אשת עם הארץ ובת ע"ה שנישאו לחבר, וכן עבדו של ע"ה שנמכר לחבר – צריכים לקבל דברי חברות (והכל מודים בדבר, שהרי לא היו אצל החבר כשקיבל).

אשת חבר שנשאת לע"ה (וחזרה ונשאת לחבר. רש"י) – אינה צריכה קבלה. ר"מ אומר (בשטמ"ק הגיה: רבי שמעון בן אלעזר. וכן הגרסה בע"ז, וגם רבי יהודה אמר כן. ואילו רבי מאיר הוא תנא קמא): צריכה.

א. משמע מפרש"י שבעודם חיים עם ע"ה – צריכים קבלה. אך בימים הראשונים לשהותם עמו משמע ברמב"ם שא"צ קבלה לתנא קמא (עפ"י לקוטי הלכות).

ב. הלכה שאין צריכה קבלה (פוסקים).

חבר שמת – אשתו ובניו ובניו ביתו הריהו בחזקתם עד שיחשדו.

ה. אפילו תלמיד חכם צריך לקבל על עצמו דברי חברות בפני שלשה חברים. אבא שאול אומר: אין צריך. ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו.

הסיקו שמן הדין תלמידי חכמים בחזקת טהרה הם ואינם צריכים לקבל דברי חברות, אלא מיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמם שלא יהו מוסרים טהרות אפילו לת"ח עד שיקבל עליו דברי חברות.

א. יש אומרים שלדעת הירושלמי תלמידי חכמים צריכים לקבל דברי חברות מן הדין (עתי"ט ב, ג; חזו"א דמאי י, יא).

ב. דוקא לטהרות נחלקו, אבל לשאר דברים תלמיד חכם נאמן ללא קבלת חברות. ואפילו אחרים מקבלים בפניו (עפ"י הל' בכורות לרמב"ן). וכל שגמר וסבר בכלל 'תלמיד חכם' לענין זה (עפ"י חזו"א שביעית י, ח).

זקן (בירושלמי: 'חכם') ויושב בשיבה – אין צריך קבלה לדברי הכל, שכבר קיבל עליו משעה שישב.

מה. גר שנחשד לדבר אחד – מה דינו? הבא להתגייר ומקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד – האם מגיירים אותו? גר שקיבל עליו דברי תורה, אפילו נחשד לדבר אחד – נחשד לכל התורה כולה, והריהו כישראל מומר – שקידושיו קדושיין.

א. גם לקולא דינו כישראל; מחזירים לו אבידה כישראל וכיו"ב (עפ"י רמב"ם; שפ"א).

ב. בבית מאיר (וי"ד קיט ובחידושיו כאן) תמה מדוע הפוסקים השמיטו דין זה. ואולם הרמב"ן בהלכותיו הביאו. וכן העתיק בלקוטי הלכות.

אכן בכמה כתבי יד אין גורסים בברייתא שגר החשוד על דבר אחד חשוד לכל התורה [אלא הגרסה 'אפילו חשוד לכל התורה...'] או 'הגר שקבל עליו ד"ת ונחשד לכל התורה הרי הוא כישראל'. ולפי זה דין הגר כשאר ישראל שאין נעשה חשוד לכל התורה על ידי דבר אחד. וכן משמע מהשמטת הרמב"ם והשו"ע דין זה.

נכרי הבא לקבל ד"ת חוץ מדבר אחר – אין מקבלים אותו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים.

א. הרמב"ם (איסורי ביאה יד, ח) הביא דברי ריב"ז להלכה [וכתב 'דקדוק אחד' ולא הזכיר 'מדברי סופרים']. והשו"ע השמיט.

ב. נחלקו דעות האחרונים בדיעבד, כששייר דבר אחד וכד' – האם גירותו גירות אם לאו.

דף לא

מו. א. חבר שנעשה גבאי (= ממונה ממלכי נכרים לגבות מס מישראל) – האם נשאר בחבירותו? מה דינו כאשר פירש מן הגבאות, וכן חבר שקלקל חברותו ובא לקבל חברות בשנית?

ב. האם כשר לבדוק בכור בהמה של עצמו להתיירו? האם בודק אדם את קדשיו אם נפל בהם מום? האם נשאל ומורה על טהרותיו?

א. חבר שנעשה גבאי – דוחים אותו מחבירותו. פירש מגבאותו – אין מקבלים אותו (וכן נהג רב יוסף). חזרו לומר: פירש – הרי הוא ככל אדם (וכן נהג רבה למעשה. וכן הלכה (רמב"ם משכב ומושב י, ח).

א. אפילו גבאי סתם שלא נודע בודאות שנוטל יותר מהקצבה – דוחים אותו מחבירות (עפ"י צמח צדק החדש יו"ד יב).

ב. כשפירש מגבאותו צריך לקבל עליו חברות מחדש. כן כתב הרמב"ם (מטמאי משכב ומושב י, ח). ובירושלמי (דמאי ב, ג) אמרו 'יצא מגבייתו – הרי הוא כחבר'. ופרש הגר"א שאין צריך לקבל עליו חברות מחדש.

המקבלים על עצמם חבירות וקלקלו חברותם – נחלקו תנאים; לדברי רבי מאיר אין מקבלים אותם. רבי יהודה אומר: חזרו (לסורם) במטמוניות – אין מקבלים אותם. בפרהסיא – מקבלים אותם. לפי לשון אחרת: עשו דבריהם במטמוניות – מקבלים אותם. בפרהסיא – אין מקבלים (לפרש"י הכוונה למעשיהם הרעים ומשום חילול השם בפרהסיא. והתוס' פרוש: הכרנו בהם מתחילה שהיו נוהגים דברי חברות אף בסתר – מקבלים אותם כשיחזרו. ואם לאו – אין מקבלים, שגונבי דעת הם).

רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך מקבלים אותם משום שנאמר שובו בנים שובבים. וכן הלכה (רבי יצחק איש כפר עכו אמר רבי יוחנן).

ב. אין אדם רואה בכורות עצמו (משום חשד. ר"ג. וע"ע ר"ח או"ז צג). [ואעפ"י שאינו מורה לעצמו, מורה הלכה לתלמידים והם רואים ומתירים. להלן לה:].

המדובר על הכהן, אבל ישראל שנולד אצלו – רואה (ערד"ה חוק; ר"ח יומא עח), שהרי אינו בעלים עליו. ואולם ספק בכור, או שנפל לישראל בכור תם מאבי אמו כהן – נראה שאסור להורות לעצמו (מנחת חינוך יח, טו).

במה דברים אמורים – ביחיד מומחה, אבל שלשה המתירים את הבכור, גם אם אחד מהם הוא בעליו – אין חשד (כ"מ בגמרא וברש"י).

משמע לכאורה שאם שלשתם שותפים בו – אין רואים (כן דייק בפ"ת יו"ד שיב, א מלשון רש"י. וכ"כ בשו"ת שם אריה יו"ד ו עפ"י לשון השו"ע אה"ע יב, א). ואולם יש מוכיחים מכמה מקומות שאין חוששים אף באופן זה (ע' במעד"מ; פ"ת יו"ד שיב).